

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ПРИ ВИВЧЕННІ БІОЛОГІЇ

Донець Аліна

Науковий керівник: професор, док. пед. наук Н.А.Калініченко

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені

Володимира Винниченка, м. Кропивницький, Україна

В статті розкриваються основні аспекти, форми та методи здійснення екологічного виховання учнів на уроках та в позаурочний час у середній школі. Досліджується досвід комунального закладу «Кіровоградський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді», де акцентується увага на пошуку нових форм і методів для здійснення якісної екологічної освіти школярів, залучення гуртківців до експериментальної та науково-дослідницької роботи в галузі екології, біології та сільськогосподарських наук, до еколого-натуралістичної, природоохоронної та народознавчої роботи.

Ключові слова: екологічне виховання, біологія, екологічні гуртки, екологічні заходи, практичні заняття.

ECOLOGICAL EDUCATION OF STUDENTS IN THE STUDY OF BIOLOGY

A. Donets

Scientific adviser: Professor, Doctor of Pedagogical Sciences N. A. Kalinichenko

Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University,

Kropyvnytsky, Ukraine

The article reveals the main aspects, forms and methods of environmental education of students in the classroom and in extracurricular activities in high school. The experience of the municipal institution "Kirovohrad Regional Center for Ecological and Naturalistic Creativity of Student Youth" emphasis is placed on finding new forms and methods for the implementation of quality environmental education of schoolchildren, involving students in experimental and research work in the field of ecology, biology and agricultural sciences, ecological and naturalistic, environmental and ethnographic work.

Key words: ecological education, biology, ecological circles, ecological measures, practical classes.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день дбайливе ставлення людини до природи складається не тільки з уміння використовувати її плоди. Тому потрібно формувати екологічну свідомість школярів, що проходить найбільш ефективно, якщо педагогічний процес екологічного виховання враховує психологічні особливості учнів та процеси формування екологічної свідомості. Отже, екологічна освіта і виховання покликані забезпечити підрастаюче покоління науковими знаннями про взаємозв'язок природи і

суспільства, допомогти зрозуміти багатогранне значення природи для суспільства в цілому і кожної людини зокрема, сформувані прагнення і вміння брати активну участь в охороні й поліпшенні навколишнього середовища.

Аналіз досліджень та публікацій. Матеріали роботи можуть використовуватися на уроках біології і екології у загальноосвітніх навчальних закладах, на лекціях і практичних роботах з методики навчання біології у вищих навчальних закладах, а також у позашкільних навчальних закладах, екологічних учнівських гуртках.

Мета статті. Зважаючи на актуальність теми, метою є обґрунтувати основні аспекти, форми та методи здійснення екологічного виховання учнів на уроках та в позаурочний час у середній школі.

Виклад основного матеріалу (результатів) дослідження. Найефективнішим буде таке екологічне виховання учнів, яке максимально наблизатиметься до їхньої життєдіяльності. Коли учні зможуть користуватися здобутими екологічними знаннями в господарчій діяльності, побуті. Сучасні школярі, на жаль, не навчені в повсякденній діяльності належно поводитися з позицій екологічної доцільності. Вони більше знаються в екологічних проблемах глобального характеру та їх наслідках для довкілля, але не пов'язують виникнення екологічних проблем зі своїм побутом, не знають, які відходи є побутовими, як зменшити їх кількість та як вони розкладаються у природі. Учні не усвідомлюють тієї шкоди, яку завдає кожен, хто викидає сміття, де заманеться. Серед джерел забруднення навколишнього середовища мало згадують куріння, використання парфумів, пожежі тощо. Дуже важливо наблизити екологічне виховання до повсякденного життя – сприяти усвідомленню школярами того, що розв'язання екологічних проблем залежить практично від поведінки та вчинків кожного там, де він живе, вчиться, працює. При цьому дуже важливо враховувати виховання національної свідомості, етнічно-екологічні аспекти і природні особливості рідного краю, роз'яснювати ідеї системності всіх природних явищ, тісних зв'язків локальних і глобальних процесів, взаємозв'язків екосистем усіх рангів, важливої ролі законів

збалансованості і гармонії в природі. Також важливо враховувати емоційно-психологічні, інтелектуальні, соціально-етнічні та вікові особливості школярів. Водночас процес формування екологічної культури особистості має бути поступовим, безперервним і всеосяжним [4, с. 32-37].

У комунальному закладі «Ліцей «Сокіл» Міської ради міста Кропивницький», профільне навчання здійснюється за військовим напрямом, основний предмет «Захист Вітчизни». Це підготовка фізично здорових, вольових юнаків та дівчат, які планують продовжити навчання у вищих навчальних закладах Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства надзвичайних ситуацій України, Збройних Сил України та Служби безпеки України. Військово-спортивний профіль реалізується через викладання предметів інваріантної складової предмета «Захист Вітчизни», фізичної культури та додаткових спеціальних дисциплін: футбол, волейбол, бойове єдиноборство хортинг, гуртки «Джура», «Захист Вітчизни», гурток юних квітників «Орхідея» та багато інших, історичне краєзнавство. Але це не є перешкодою для того, щоб любити, вивчати біологію та екологію.

Усвідомлення педагогами необхідності формування в учнівської молоді активної дієвої позиції у вирішенні екологічних проблем сприяло оформленню активних методів навчання – пошукових, дослідницьких та проєктувальних. Високу результативність на практиці показало використання методу проєктів. Метод проєктів - це спосіб організації навчально-виховного процесу, за якого відбувається взаємодія між учнем, педагогом та навколишнім середовищем. Метод проєктів передбачає самостійну діяльність учнів, яка може бути як індивідуальною, так парною і груповою. Під час такої діяльності учні виступають у різних соціальних ролях – лідерів, посередників, виконавців тощо. Проєктна технологія дозволяє озброїти учнів умінням користуватися дослідницькими прийомами, такими як пошук інформації, її систематизація та аналіз, розробка припущень та гіпотез, а також формулювання висновків [1].

З метою реалізації основних напрямів позашкільної освіти і виховання з урахуванням сучасних вимог комунальний заклад «Кіровоградський обласний

центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді» працює над вирішенням таких завдань:

- пошук нових форм і методів для здійснення якісної позашкільної освіти;
- охоплення гуртковою еколого-натуралістичною роботою дітей та молоді різних вікових категорій, нахилів, потреб та інтересів, різних можливостей чи соціального статусу;
- залучення гуртківців до експериментальної та науково-дослідницької роботи в галузі екології, біології та сільськогосподарських наук;
- формування у гуртківців загальної екологічної культури та активної громадської позиції за допомогою розвитку діяльності дитячого самоврядування;
- залучення гуртківців до виконання завдань усіх напрямків еколого-натуралістичної, природоохоронної та народознавчої роботи;
- розширення мережі учнівських творчих об'єднань в сільських школах області;
- забезпечення розвитку творчих здібностей талановитої молоді в творчих об'єднаннях, наукових товариствах, територіальному відділенні МАН;
- удосконалення форм та методів роботи інформаційно-методичного та організаційно-масового напрямків [2].

Орхуський центр екологічної інформації у Кіровоградській області створено на базі відділу документів з економічних, технічних та природничих наук обласної універсальної наукової бібліотеки ім.Д.І.Чижевського. Засновниками Центру виступають Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Кіровоградській області (зараз Департамент екології та природних ресурсів Кіровоградської обласної державної адміністрації) та обласна універсальна наукова бібліотека ім.Д. І. Чижевського.

Основна мета Центру:

- розширення участі громадськості у формуванні екологічної політики області, підготовці рішень, реалізація яких може вплинути на стан довкілля;
- підвищення поінформованості широких кіл громадськості щодо стану навколишнього природного середовища України та Кіровоградської області;
- підтримка вільного обміну досвідом та інформацією у сфері збереження довкілля;
- сприяння екологічним громадським організаціям та зацікавленим суб'єктам у діяльності, спрямованій на збереження довкілля [3].

З метою визначення стану екологічної освіти та екологічного виховання учнів, мною було проведено анкетування серед семикласників (26 учнів).

Аналіз результатів дає певне узагальнення. «Чи вважаєте ви, що екологічна освіта є необхідною та обов'язковою?» - 85% учнів відповіли, що екологічні предмети необхідно викладати, починаючи з початкової школи; 10% - екологічна освіта має здійснюватися на всіх етапах виховної та освітньої роботи, починаючи із дошкільних закладів; 5% зазначили, що їм досить курсу основ екології. Отже, більшість учнів бачать проблеми, знають про них, не залишаються байдужими до їх розв'язання.

Відповіді учнів 7-го класу на запитання тесту показали, що 70 % протестованих займають активну життєву позицію, не байдужі до екологічних проблем в Україні та рідному населеному пункті і це є екорациональною моделлю поведінки. Соціорациональна модель поведінки визначається особливостями соціального оточення та рівнем сформованості суспільної свідомості. Таких учнів 27%. Лише 3 % учнів мають антираціональну модель поведінки, що характеризує негативне відношення не тільки до оточуючого природного середовища, але і до власної екологічної безпеки.

Виходячи з тем уроків біології, які вивчалися учнями 7 класу, можна виокремити екологічні питання, які порушувалися при вивченні навчального матеріалу:

- взаємовплив тваринних поведінкових процесів та екологічних відносин;

- використання методичного арсеналу екології у аналізі еволюціонування форм поведінки фауни;
- вплив проблем екологічного характеру на мутації тварин;
- захворювання тварин та їх наслідки, які виникають від неблагополучного стану навколишнього середовища.

Деякі питання для учнів були гострими. Проведений інформаційно-пошуковий аналіз захворювань та відхилень, які виникають при порушеннях умов життя тварин дав змогу пояснити роль екології навколишнього середовища для життя фауни й людства.

Висновки та перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Під час проведення дослідження проаналізовано навчально-методичну літературу та з'ясовано сутність екологічного виховання як спеціальної форми організації пізнавальної діяльності, що має конкретну, передбачувану мету - стати провідником гуманістичних ідей, екологічного способу мислення, здорового способу життя, формування компетенцій, яких потребує сучасне життя. Визначено, що ефективне екологічне виховання школярів передбачає оптимізацію змісту неперервної екологічної освіти, використання міжпредметних зв'язків; удосконалення форм і методів екологічного виховання, активне залучення школярів до природоохоронної роботи; формування мотивів відповідального ставлення до природи, прагнення глибше пізнати і примножувати її багатства. Під час проходження педагогічної практики в комунальному закладі «Ліцей «Сокіл» Міської ради міста Кропивницький» мною були розроблені плани-конспекти уроків біології у 7 класі та плани-конспекти виховних заходів екологічного характеру, екскурсії до музею природи природничо-географічного факультету Центральноукраїнського державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Проведено анкетування для визначення рівня обізнаності семикласників з екологічними проблемами своєї місцевості

Для кращого результату, на нашу думку, необхідно проводити якомога більше екскурсій з метою екологічного виховання, під час яких пізнавальні

завдання поєднувати з практичними – приводити у порядок русла малих річок і посилено очищати береги річок.

Список використаної літератури

1. Пустовіт Н. А., Пруцакова О. Л., Руденко Л. Д., Колонькова О. О. Формування екологічної компетентності школярів : наук.-метод. Посібник. Київ: Педагогічна думка, 2008. 64 с.
2. Шумілова А. В. Формування екологічної свідомості школярів еколого-освітніми заходами НПП «Слобожанський». Екологічна освіта: Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна, серія «Екологія», №13. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. С. 104-111.
3. Орхуський центр екологічної інформації м. Кропивницький. URL: <https://library.kr.ua/ic/orhus/>
4. Іванець К. Т. Екологічне виховання як важливий складник духовно-моральних цінностей ліцеїстів. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Дніпро: КНЗ «Хіміко-екологічний ліцей» Дніпровської міської ради, 2016. С. 225-229.